

PAVLE MERKÙ: OD BABE DO SMRTI

Mladika, Trst 2005

Tržaški jezikoslovec, glasbenik in etnolog Pavle Merkù s svojimi odkritji vedno znova preseneča in od časa do časa tudi vznemirja. Zlasti tisti del slovenske kulturne javnosti, ki ni neobčutljiv do brezbriznosti, nestrpnosti in drugih zaskrbljujočih pojavov v vsakodnevnem odnosu do slovenskega jezika – in v zamejstvu tudi do ljudi, ki ga uporabljajo. Pogosto gre za zanimiva opažanja, iskrive domislice in zgovorne besedne igre »jezikovnega starinarja«, kot si pravi sam, občasno pa tudi za pojave, ki terjajo resnejši razmislek – tudi če so morda omenjeni v šegavem tonu. Tokrat se Merkù, leto po raziskavi 1300 primorskih priimkov, loteva bogastva slovenskega besedja z druge strani. Zanimajo ga predvsem besede, ki obstajajo, so še žive in po tem podobne vsem živim bitjem, vendar jih tako SSKJ kot nekoč Pleteršnik in drugi »jezikovni muzeji« iz nerazumljivih razlogov spregledujejo – in s tem obsojajo na izginotje, na smrt, čeprav naj bi prav stroka besedni zaklad ohranjala pri življenju in beležila vse različne pomene posameznih besed.

Pregovori in reki

Leto in dan v slovenski ljudski modrosti

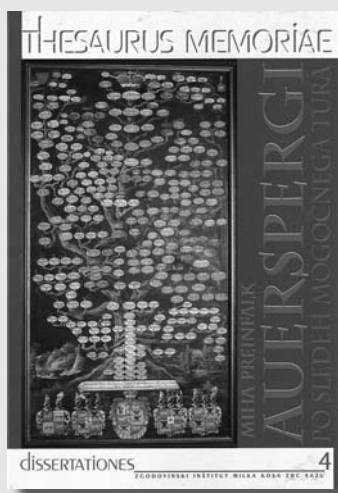
Sprichwörter und Bauernregeln

Das Jahr in der slowenischen Volksweisheit

DZS, Ljubljana 2005

Pregovori, reki in sorodne jedrnat izražene misli sodijo med krajše oblike ljudskega slovstva oziroma slovstvene folklore. Nekdaj v nešteti narečnih različicah, danes pa v bolj ali manj knjižni obliki, so tudi najbolj vpeti v naše vsakdanje življenje in ravnanje. Z njimi pogosto ilustriramo ali podkrepimo kako misel, pa se tega ponavadi sploh ne zavedamo. Gre torej za »univerzalne modrosti«, ki se v podobnih oblikah pojavljajo v vseh naši sorodnih kulturah. Zato samo pogojno govorimo o slovenskih pregovorih in rekih – čeprav je ta ali oni gotovo nastal tudi pri nas oziroma so ga naši predniki priredili našim razmeram.

Dvojezični slovensko-angleški predstavitvi (2003) tega dela našega folklornega izročila se je pridružila še slovensko-nemška izdaja s 413 izbranimi pregovori, razporejenimi v 12 tematskih poglavjih. Spremlja jih 40 panjskih končnic, ki se prilegajo posameznim temam in so samo naša, slovenska posebnost. Končnice je izbrala in opisala Bojana Rogelj Škafar, nemški prevod besedil pa je delo Gabi Kristan.

MIHA PREINFALK: AUERSPERGI – PO SLEDEH MOGOČNEGA TURA

Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2005

V primerjavi z mogočnimi Celjskimi, ki so na vrhuncu moči tekmovali s Habsburžani, vemo o drugih fevdalnih družinah na Slovenskem precej manj. Tudi o Auerspergih, po naše Turjaških, ki so se kot grofje in knezi prav tako povzpeli med najvplivnejše družine nekdanje Avstrije. Najbrž predvsem zato, ker so bili skoz stoletja trdna opora Habsburžanom in jim tudi izročilo ni pripisovalo, tako kot Celjskim, vloge združevalcev naših ozemelj ali celo utemeljiteljev slovenske državnosti. Nasprotno, Auerspergi so bili večidel protislovensko in protislovansko usmerjeni, a kljub temu, kot dokazuje ta temeljita monografija, izjemno pomembni sooblikovalci dogodkov na ozemljih, poseljenih s Slovenci. Zgodovina rodbine Auersperg je zgodovina Srednje Evrope v malem; kranjski Auerspergi so bili v 16. stoletju pomembni kot podporniki Trubarja in protestantov, vidno vlogo pa je odigral tudi pesnik in politik grof Anton Aleksander, Anastasius Grün. Zato je knjiga o Auerspergih tudi knjiga o nas in naši preteklosti.

SLOVENSKE LJUDSKE PESMI
Ljubezenske in druge lirske
SLOVENIAN FOLK SONGS
Love songs and other lyric songs
DZS, Ljubljana 2004

Knjiga v izvirniku in angleškem prevodu predstavlja še en pomemben del slovenskega ljudskega slovstva: najznačilnejše lirske oziroma ljubezenske pesmi, ki so bile in so ponekod še povezane z izražanjem naklonjenosti in ljubezni, s svatovskimi šegami in z zakonskim življenjem. Uvrščene so v 12 tematskih krogov: Pivske, Vojaške, Fantovske, Dekliške, Vesele, Žalostne, Ljubezenske, Svatovske, Šaljive in nagajive, Poslovilne, Stanovske in Domoljubne. Kot ilustracije jih spremljajo izbrani predmeti iz zbirke Slovenskega etnografskega muzeja, s katerimi so si zaljubljeni obljudljali zvestobo, krasili balo ter si lepšali bivalno okolje in zaznamovali redke praznične trenutke v trdem vsakdanjem življenju.

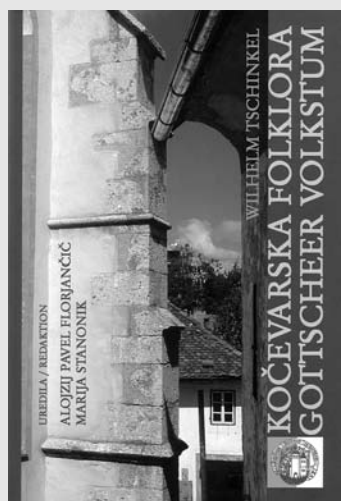
Izbor pesmi dr. Marko Terseglav, prevod Erica Johnson Debeljak, izbor in opis ilustracij Bojana Rogelj Škafar.

SLOVENSKE LJUDSKE PESMI Pripovedne 1
SLOVENIAN FOLK SONGS Narrative 1
DZS, Ljubljana 2005

Lirskim slovenskim ljudskim pesmim sledi v tej knjigi še prvi del izbora epskih pesmi. Razdeljene so v dva sklopa: Junaške in zgodovinske (o Pegamu in Lambergarju, Kralju Matjažu, bojih s Turki pred Siskom, Dunajem in Beogradom itn.) ter Bajeslovne in pravljicne (Riba faronika, Desetnica, Povodni mož, Smrt zaprta v sod, Godec pred peklom itn.)

Izbor besedil je pripravil in v uvodni študiji komentiral dr. Marko Terseglav, prevod v angleščino je znova prispevala Erica Johnson Debeljak, medtem ko je za večji del slikovnega gradiva s posnetki orožja, slik in drugih predmetov iz Narodnega muzeja Slovenije in za potrebne razlage poskrbel dr. Matija Žargi. Nekaj tem so »pokrile« tudi ilustracije in izbrane panjske končnice iz zbirke Čebelarkega muzeja Radovljica, ki jih je na kratko opisala Ida Gnilšak.

WILHELM TSCHINKEL: KOČEVARSKA FOLKLORA
Založba ZRC SAZU, Ljubljana 2005

Dvojezična monografija Kočevarska folklor v šegah, navadah, pravljičah in povedkah, legendah in drugih folklornih izročilih je razširjen ponatis leta 1932 objavljenega dela pedagoga in narodopisca Wilhelma Tschinkla, nadaljevalca dela Jozefa Perza in tri leta starejšega strica Hansa Tschinkla. Z njim je pripravil zbirko Povedke iz Kočevja, zaradi česar naj bi, kot meni Alojzij Pavel Florjančič, z Marijo Stanonik sourednika izdaje, za kočevarsko ljudsko umetnost pomenila to, kar sta brata Grimm za celotno nemštvo.

Obnovljeno izdajo Kočevarske folklore začenjajo poglavja o šegah, navadah in vražah ter o ljudskem zdravilstvu in pravljičah. V osrednjem razdelku so med drugim zbrane povedke o bajnih bitjih, duhovih, coprnica, cerkvah in kapelicah ter porokah med sorodnikih. Sledijo pravljične legende, smešnice in pregovori. Na koncu so zbrane še uganke, zbadljivi vzdevki, psolve in zmerljivke, ljudske igre ter izštevank. Sodobna latinica je v nemški polovici knjige zamenjala izvirno gotico, seveda pa Kočevarska folklor s prevodom v slovenščino nagovarja zlasti slovenske bralce. Zahtevnejši bodo prebrali tudi študijo Marije Stanonik Kočevarska slovstvena folklor – primerjava in slovenske vzporednice, ki postavlja Tschinklovo delo v zgodovinski in strokovni okvir. Z njegovim koledarjem in izštevankami se je posebej ukvarjal Tomaž Markovič. Kočevarska folklor je torej poleg zaraščenih razvalin in nagrobnikov eno redkih pričevanj o nasilno izkoreninjeni preteklosti neke skupnosti in malone edini spomin na njen izginuli svet in izgubljeno izročilo.